

Jakob Demšar, prvi učitelj v Železnikih

Anže Pegam

Med prvimi oblikami izobraževanja in vzgoje na Slovenskem je prevladovala verska vzgoja. Osnovno šolanje je bilo v rokah Cerkve, deželnih stanov in mest. Učitelji so bili pritegnjeni k verskim obredom, zlasti kot pevovodje. Dolga obdobja vse do 19. stoletja je bilo najpomembnejše izobraževanje duhovnikov, ki so vplivali na splošno ljudsko kulturo. Ob koncu 18. stoletja, z reformami Marije Terezije, pa je država razširila svoje pristojnosti tudi na področje šolstva. Sprejeta je bila splošna šolska naredba ali prvi avstrijski osnovnošolski zakon (Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in den samtllichen k. k. Erblandern), ki ga je cesarica Marija Terezija potrdila 6. 12. 1774. Prvič na našem ozemlju je bila uvedena splošna šolska obveznost, ki je zajemala vse otroke od šestega do dvanajstega leta, ne glede na stan in spol. Lahko govorimo o začetku osnovne šole na Slovenskem. Med učitelji, ki so bili v tem času predvsem duhovniki na vseh stopnjah, pa je bilo tudi vedno več posvetnih učiteljev.

Prva osnovna šola v Železnikih

Šolo v Železnikih je leta 1815 ustanovil župnik Mihael Grošelj s pomočjo Janeza Nepomuka Hradeczkyja, ki je bil državni uradnik in skrbnik na državnih posestvih okoli Ljubljane. Leta 1820 je bil imenovan za ljubljanskega župana, kar je ostal do svoje smrti leta 1846.

Pred ustanovitvijo železnikarske šole so učili le "veroznanstvo" v župnišču, spraševanje pa je bilo javno s prižnice v cerkvi. Tako je zapisal Jožef Levičnik leta 1898.

Mihael Grošelj, rojen v Kropi, je v jeseni leta 1813 iz Cerkelj prišel za župnika v Železnike. Najprej je bil redovnik v stiškem samostanu na Dolenjskem, ko pa je Jožef II. razpustil samostan, so bili samostanski duhovniki poslani po raznih farah. Življenje v samostanu mu je verjetno vzbudilo zanimanje za šolo. Tako je kmalu spoznal potrebo po šoli in se v Železnikih boril z vsemi močmi, da jo pridobi. To mu je z otvoritvijo šole pod svojim vodstvom leta 1815 tudi uspelo. Priskrbel je denar tudi za kasnejše šolsko poslopje. Umrl je v Železnikih leta 1816 in ima na vzhodni zunanji steni farne cerkve svetega Antona Puščavnika vzdignjen spomenik:

Mihael Grošelj, fajmošter
Oče teh ubogih, stvarnik te šole,
MDCCCXVI

Šola v začetku ni imela lastnega poslopja, zato je imela najet prostor v hiši Železniki št. 5, kjer se je takrat reklo "pri Kovaču", kasneje "pri Prezeljnu" in "pri Bogataju", danes je to hiša Trnje št. 10. Pouk je sprva potekal večinoma v nemškem jeziku z vsakdanjo šolsko mašo, pri kateri so otroci prav tako peli v nemščini.

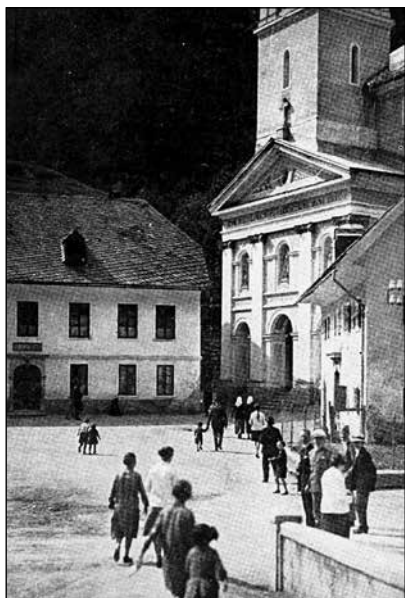
Kasneje se je šola selila v najeto sobo v hiši št. 6, hišno ime "pri Štalcu", danes Trnje št. 15. Od tam pa v hišo št. 8, hišno ime "pri Marku", kasneje "pri Blašku" in v 20. stoletju "pri Peku". Hišo so v sedemdesetih letih 20. stoletja porušili, stala je na Placu med cerkvijo svetega Antona in Jegličevim domom.

Od tu se je šola preselila v hišo št. 16, hišno ime "Šomašter", kar naj bi pomenilo učitelj. To ime je hiša dobila po tem, ko se je vanjo vselil prvi učitelj in je bila tam šola. Na naslovu Železniki 16 je bila manjša pritlična hiša, kasneje last Franca in Bete Vidmarjeve. Danes je ni več, saj je med drugo svetovno vojno pogorela. Stala je na Trnju, zahodno od spomenika padlim borcem v drugi svetovni vojni. Tu je imela šola prostorno sobo v zgornjem nadstropju.

Prostor za šolo je postajal premajhen, zato je bila 26. januarja 1842 za šolsko poslopje kupljena hiša št. 13. Zemljiškoknjižni izpisek vložka 16 katastrske občine Železniki se glasi:

Grošljev spomenik na zidu cerkve sv. Antona.
Foto: Anže Pegam

Lastno šolsko poslopje, Železniki št. 13 (levo od cerkve). Foto: iz knjige Moj obračun, avtorja Franceta Koblarja

V ozadju "Šomaštrova hiša", Železniki 16. Foto: arhiv Tineta Benedičiča

Železniki - Plac. Okoli leta 1900. Foto: arhiv Tineta Benedičiča

"Šola hišna št. 13 v Železnikih; ~ 15. februar 1842. Auf Grund des Kaufvertrages vom 26. 1. 1842 wird das Eigentumsrecht einverleibt für den Michael Groschel sehen Schulbaufond in Eisern." (Na osnovi kupne pogodbe s 26. 1. 1842 je pridobljena lastninska pravica za Grošljev šolskogradbeni sklad v Železnikih.)

Ta hiša je bila v začetku revna lesena koča, imenovana "pri Javorju". Pozneje je postala last Jurija Hrovata, ki je hišo sezidal. Po njegovi smrti je hišo podedoval njegov sin, znani advokat in prijatelj dr. Franceta Prešerna, dr. Blaž Chrobath (Hrovat) v Ljubljani. Od njega je bila šola kupljena z Grošljevimi fondom in predelana za šolo.

Grošljev fond, kakor pove ustno izročilo po zapisih Josipa Primožiča, enega od kasnejših železnikarskih učiteljev:

"Župnik Mihael Grošelj je bil izvrsten pridigar. Neke nedelje je tako ganljivo govoril o poslednji sodbi, da je bila neka poslušalka Agata iz Smoleve, premožna posestnica, tako presunjena, da je sklenila svetu popolnoma odmrtni in le za Boga živeti. Po maši je šla v župnišče k Grošlju in mu rekla: "Gospod oče, odslej Vas proti temu, da me preskrbite z

vsem potrebnim do smrti, postavim za posestnika vseh svojih lastnin. Rabite jih ali pa storite z njimi po svoji previdnosti in po svoji volji!" ... Pogodba je bila sklenjena in en del denarja je naložil Grošelj za nakup primerne šolskega poslopja."

V jeseni leta 1942 se je šola tako preselila v lastni dom. V novem poslopju je bil tudi prostor za učitelja, njegovo stanovanje.

Prvi železnikarski učitelj Jakob Demšar

Prvi železnikarski učitelj po ustanovitvi šole je bil Jakob Demšar. Kot učitelj se je prav tako selil od hiše do hiše z namenom, da izobrazí železnikarsko mladino.

Prihajal je iz rodbine Demšer. Demšerji so bili v času kovaštva v Železnikih pomembni trgovci na Moravskem, tako piše tudi Anton Globočnik pl. Sorodolski. V vseh rojstnih knjigah otrok in v poročni knjigi Jakobovih staršev zasledimo, da se je priimek najprej pisal Demšer. Tudi Jakobova starša imata na nagrobnih ploščah še vklesano Demšer, vendar je v

V mrliški knjigi leta 1829 ob smrti očeta Gregorja že piše Demšar. Foto: Anže Pegam

mrliški knjigi takratni župnik Jožef Brisar že zapisal Demšar. To se je verjetno spremenilo zaradi železnikarske govorice. Tudi jaz bom pisal Demšar.

Oče Jakoba Demšarja je bil Gregor, zakonski sin Lenarta Demšarja. Rodil se je leta 1752. Poročil se je 12. junija 1780 z Elizabeto Fajfar iz selške fare. Elizabeta Fajfar je bila zakonska hči Tomaža Fajfarja, rojena leta 1756. Poročil ju je takratni župnik Janez Krstnik Pasavec. Za poročni priči sta jima bila Tomaž Žnidar in Gregor Primožič. Stanovala sta v Železnikih, hišna številka 60, danes Na plavžu 75. Tam se jima je rodilo devet otrok, med njimi je bil tudi Jakob, kasneje prvi železnikarski učitelj.

Kot prvi otrok se jima je rodila Marija, 8. decembra 1781, drugi je bil rojen Gregor, 1. aprila 1784, tretji pa Matija, 9. septembra 1786. Četrta se je ponovno rodila Marija, 4. februarja 1789, vendar je verjetno kmalu po rojstvu umrla, prav tako kot peti otrok, deklica, ki se je rodila 13. februarja 1790, z enakim imenom Marija. Marija je bilo ime tudi sedmemu otroku, deklici, ki se je rodila 11. februarja 1795. Šesti je bil 3. julija 1792 rojeni Jakob, verjetno pa ni dolgo živel, saj se je 18. julija 1797 rodil prvi železnikarski učitelj z enakim imenom Jakob. Podatkov o smrti otrok se ni dalo preveriti, ker mrliške knjige za to obdobje ni, lahko pa sklepamo iz imen, ki se ponovijo, da so predhodniki preminuli. Zadnja med vsemi otroki je bila 18. februarja 1805 rojena Jožefa. Znan podatek je, da se je kasneje Jožefa poročila z Jožefom Flandrom, kovačem iz Železnikov, hišna št. 80, danes je to Na plavžu 28. Umrla je 23. februarja 1870, njen mož pa leto kasneje, 9. februarja 1871, v Železnikih. V rojstni knjigi zasledimo tudi podatke o krstnih botrih Demšarjevim otrokom. Ti so bili Helena Luznar in Paul Luznar, po poklicu steklar, Elizabeta Žnidar, po poklicu šivilja, in Lovrenc Žnidar, po poklicu krojač, ter Paul Jelenc. Jakobova krstna botra sta bila Paul Luznar in Elizabeta Žnidar.

O pomembnosti trgovske družine pričata nagrobna kamna staršev Jakoba Demšarja. Oba sta pokopana v Železnikih, verjetno v cerkvi svetega Frančiška, saj sta njuna nagrobnika vzdana na severno stran

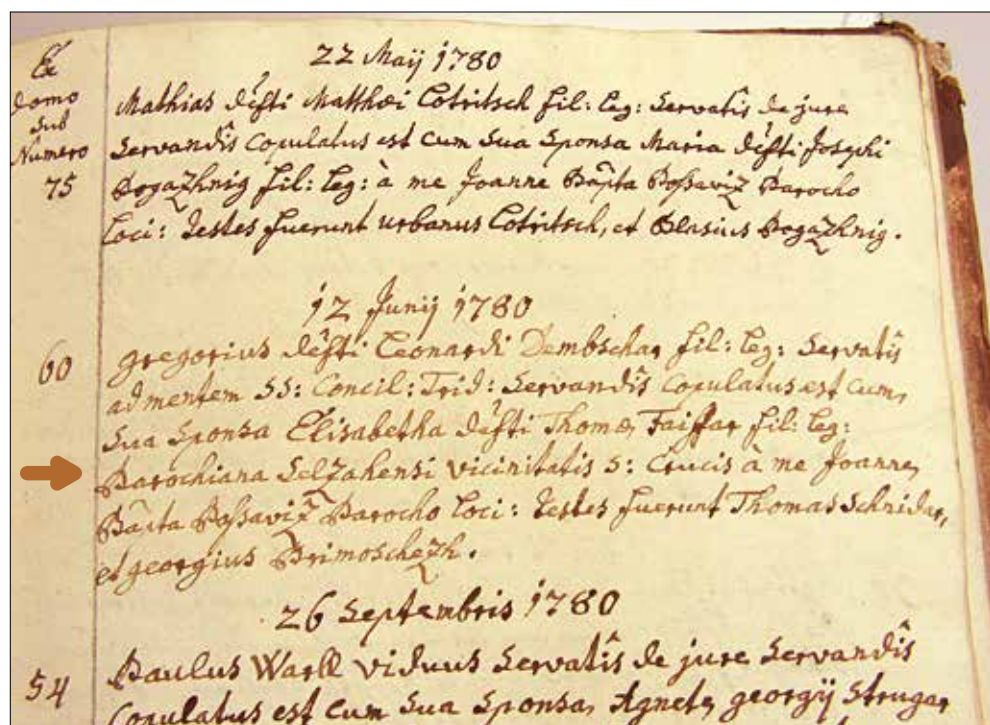
cerkve. Očetov nagrobnik se nahaja levo, materin nagrobnik pa desno od stranskih vhodnih vrat. Oče Gregor je umrl 12. aprila in bil dan kasneje, 13. aprila 1829, pokopan, star 77 let. Umrl je zaradi pljučne bolezni, kot piše v mrliški knjigi, zapisano je v nemškem jeziku. Mama Elizabeta pa je umrla 22. februarja leta 1834, ob 5. uri zjutraj, stara 78 let, in bila 23. februarja ob 4. uri popoldne pokopana na pokopališču v Železnikih. Vzrok smrti je bila starostna oslabelost in možganska bolezen. Zanimivo je, da sta oba starša Jakoba Demšarja umrla v hiši številka 16 kot najemnika, kjer je bila po njuni smrti tudi šola.

V raziskovanju sem prišel do spoznanja, da so se Demšarjevi verjetno preselili zaradi premoženjskih težav. Trgovina ni več cvetela, železa je začelo primanjkovati, prav tako ostalih pomembnih dobrin za kovanje, tako so kot trgovci na Moravskem imeli težave. Novo bivališče so našli kot najemniki v hiši številka 16. Svoje prvotno bivališče Demšarjev, Železniki 60, pa so naselili premožni obrtniki Gašperšiči, ki so se v Železnike priselili. Bili so barvarji, barvali so platno in volneno blago. Po njih se je obdržalo hišno ime "pri Ferbarju". Nagrobno ploščo imajo Gašperšiči prav tako na severni steni cerkve svetega Frančiška, levo od nagrobne plošče očeta Gregorja Demšarja.

Jakob Demšar je bil rojen 18. julija 1797. Bil je posvetni učitelj. Poučevati je začel z otvoritvijo šole leta 1815. Splošna šolska naredba je zahtevala opravljen pedagoški tečaj za učitelje. Tako so ustanovili tudi učiteljišča, šole za izobraževanje osnovnošolskih učiteljev. Tečaji za učitelje na trivialkah so trajali tri mesece, za učitelje na glavnih šolah pa šest mesecev. Jakob je v Ljubljani leta 1816 končal šestmesečni tečaj in tako postal zgleden učitelj.

Svoje delo je odlično opravljal, saj ga je leta 1823 takratni deželni guverner Jožef baron pl. Schimburg počastil z nazivom "vzorni učitelj", šolo, ki je bila do takrat župnijska šola, pa z nazivom "vzorna šola". Vzorne šole so predstavljale vzorce in dajale normo, kako je potrebno poučevati.

Po letu 1774 je bilo z ukazom loškega glavarja žu-

Zapis poroke Jakobovih staršev v poročni knjigi. Foto: Anže Pegam

Krstna knjiga, v kateri je vpisano rojstvo Jakoba Demšarja. Foto: Anže Pegam

Nagrobnik
Gregorja Demšarja.
Foto: Anže Pegam

Nagrobnik
Elizabete Demšar.
Foto: Anže Pegam

Nagrobniki na severni strani cerkve sv. Frančiška: skrajno levo Gašperšiči, levo od vrat oče Gregor, desno od vrat mama Elizabeta. Foto: Anže Pegam

panom naznanjeno ljudstvu, da se odprejo trivialne šole v selški, poljanski in žirovski fari, v Loki pa poleg trivialne še glavna šola pri nunah klarisah.

Šolski zakon je poznal tri oblike osnovne šole:

- Trivialne šole so ustanavljali v vaseh in manjših krajih. Namenjene so bile predvsem izobraževanju kmečkih otrok in otrok revnejših slojev. Učitelj je bil ponavadi cerkovnik, pouk je trajal šest let in je obsegal branje, pisanje, računanje, verouk in osnovne pojme gospodarstva.
- Glavne šole so nastajale v mestih oziroma trgih, kjer je bil sedež okraja. Pouk na njih je bil zahtevnejši. Poučevali so več predmetov, mogoč je bil prestop na nižjo gimnazijo ali v višji razred normalne šole.
- Normalne šole so bile v deželnih glavnih mestih.

Pouk v trivialkah je potekal v slovenščini, v glavnih in normalnih šolah dvojezično in v višjih razredih tudi samo nemško.

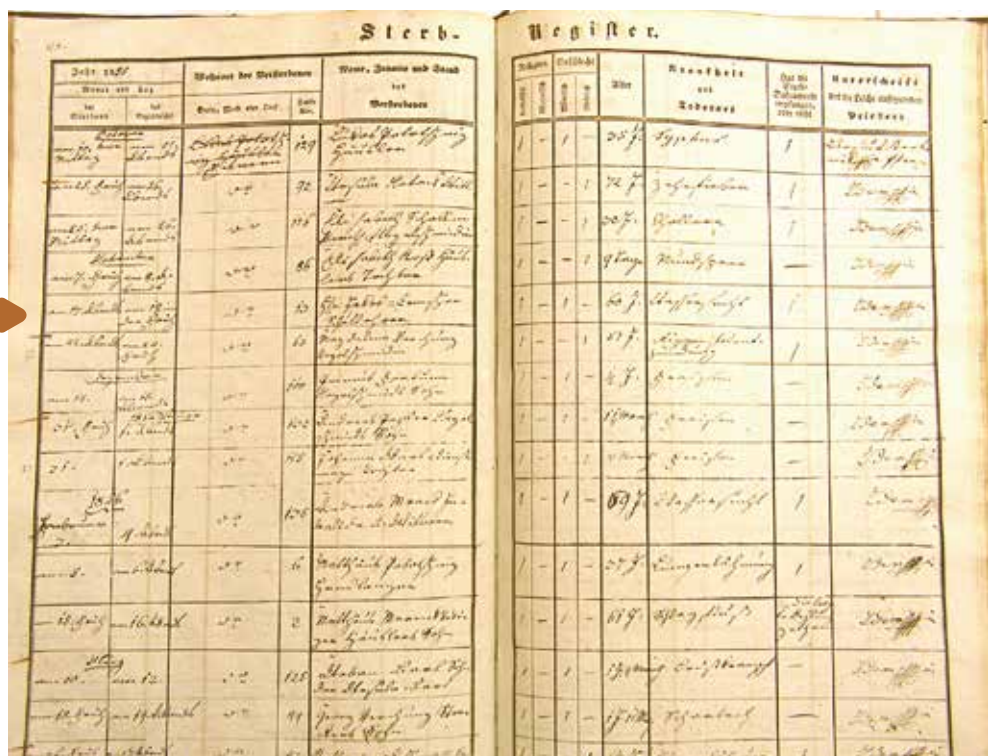
Resda je bila v Železnikih, ki so bili takrat trg, samo trivialka enorazrednica, ki se je selila iz hiše v hišo, a pouk je bil zahteven. To dokazuje izobrazba učitelja, ki je bil sadjerejec in pripovedovalec. Imel je tudi opravljen šestmesečni tečaj za učitelja na

glavnih šolah, tako je kmalu prepoznal nadarjene otroke in jih pošiljal naprej v šole.

Po opravljeni trivialki študija ni bilo mogoče nadaljevati. V tistem času je v Železnikih šolo obiskovalo veliko učencev, ki so bili kasnejši visoki izobraženci. Premožni starši so tako nadarjene otroke pošiljali naprej v loško šolo. Šolo v Škofji Loki pa so obiskovali tudi nekateri revni nadarjeni otroci. V članku ob smrti prvega železnikarskega učitelja v Novicah njegov učenec in naslednik Jožef Levičnik opisuje, koliko izobražencev je izšlo iz njegove šole. Nekateri so se uveljavili celo na Dunaju. Mednje lahko prištevamo Antona Globočnika pl. Sorodolskega in Ivana Tuška, znanega slovenskega naravoslovca.

Osnovne šole so vzdrževali krajevni viri. Učitelj Jakob je imel 130 goldinarjev dohodkov letno. Za primerjavo: ko so leta 1788 Železniki dobili svojega lastnega predstojnika, ki naj bi skrbel za gospodarstvo v zvezi s fužinami, železovo rudo, ogljem itd., mu je pripadala letna plača 200 goldinarjev.

Svojo zagnanost, da izobrazbi mladino, in ljubezen do nje je izkazal s tem, da je vpeljal tudi nedeljsko šolo. Politična šolska ustava nemških šol, ki je izšla 11. 8. 1805, je uvedla nedeljske šole. Zakon je predvideval, da bi v njej učenci, ki so zaključili osnovnošolsko obveznost, utrjevali in razširjali znanje, obis-

Mrliška knjiga, v kateri je vpisana smrt Jakoba Demšarja. Foto: Anže Pegam

kovali naj bi jo v starosti od 12. do 18. leta. V praksi pa so bile to mnogokrat začetne šole, saj mnogo otrok v rednem šolanju ni osvojilo dovolj znanja. Obiskovanje te šole ni bilo obvezno, kljub temu pa jo je v Železnikih obiskovalo veliko število učencev.

Leta 1848 je kot učitelj podpisal škofjeloški protokol I. učnega zbora. Verjetno gre za listino, ki so jo podpisovali takratni učitelji med pomladjo narodov. To je bil narodnopolitični program, katerega glavna želja je bila zedinjenje vseh Slovencev v eno politično-upravno enoto in večja vloga slovenskega jezika v šolah in uradih.

Na osnovni šoli v Železnikih je Jakob Demšar poučeval celih 40 let. Umrli je zaradi vodenice 17. novembra leta 1855, zvečer. Zadnji dve leti se je kljub bolezni še vedno trudil poučevati, dokler mu smrt ni tega preprečila. Umrli je v šolskem poslopju, kjer je stanoval. Pokopan je bil 19. novembra istega leta v grobu svojega umrlega očeta, kot je zapisal Jožef Levičnik.

Naslednik Jožef Levičnik o Jakobu Demšarju

Kot velik človek in začetnik organiziranega šolstva v Železnikih je Jakob Demšar pustil velik pečat na svojem nasledniku Jožefu Levičniku. Ta mu je ob smrti v Novicah in Zgodnji danici napisal članka, v katerih opisuje delo in zasluge prvega železnikarskega učitelja.

Novice so bile časopis gospodarskih, obrtniških in narodnih stvari. Zgodnja danica pa je bila katoliški cerkveni list. Izhajala sta dvakrat tedensko.

V Novicah je pod rubriko "Novičar iz avstrijskih krajev" Jožef Levičnik v soboto, 24. novembra 1855, zapisal:

Iz Železnikov 18. nov. Ker naše drage "Novice" posebno rade tudi o šolskih zadevah govore, naj naznanijo učiteljem smert enega nar vernejših bratov, tukajšnjega izglednega učenika gosp. Jakoba Demšer-ja, ki je, 60 let star, sinoč okoli

11. ure po dolgem bolehanji v Gospodu zaspal. O življenji tega zares zasluženega moža se da z malimi besedami veliko povedati: Bil je učitelj z dušo in telesom, vs vnet za poduk in blagor mladine. Zato je bil pa tudi že leta 1824 od c.k. ilirskega deželnega poglavarstva v čast izgledega učitelja povzdignjen. – V Železnikih rojen, je od leta 1815, ko se je pri nas šola ustanovila, do skončanega letošnjega šolskega leta, tedaj skoz celih 40 let pri nas učitelj bil, neprenehoma z velikim veseljem šolo oskerboval, tako da še v zadnji bolezni je bila njegova nar serčnejša želja, saj toliko okrevati, da bi le zopet v šolo mogel. Al v bukvah previdnosti Božje je bilo zapisano, da stekli so se mu odločeni dnevi in ure! – Ako je človeku prijetno, ozreti se konec življenja nazaj na svoj zemeljski tek, in viditi med mnogo pres-tanimi težavami vendar tudi marsikak lep sad svojega mnogoletnega truda, si pač zamoremo misliti veselje rajnega, ko se je spominjal velike množice svojih nekdanjih učencov (ves čas njegovega učenja je blizu 5000 nedeljskih in de-lavniških učencov šolo obiskovalo) in vidil med tajistimi jih mnogo dospeti na visoko stopnjo omike in časti. Res, težko se nahaja na kmetih kak učitelj, ki bi se s takimi učenci ponašati mo-gel, kakor jih je on imel, in mikavno bi utegnilo biti bravcem "Novic" kaj več od tega slišati. Iz-med učencov rajnega so na priliko v duhovskem stanu: 1 dekan, 5 fajmoštrov, 7 kaplanov in 2 bo-goslovca; v vojaškem stanu: 1 major, 2 lajtenan-ta; v vradniškem stanu: 1 okrajni predstojnik, 1 okrajni komisar, 2 adjunkta in 2 druga vradnika v cesarskih službah, 2 dohtarja pravoslovja in 1 poštar, dalje 5 učiteljev in še mnogo drugih, ki so doma ali drugod pri kupčijstvu, obertnji in rokodelstvih dobili dobre službe in dober kruh. – Tako požene dobro seme prvega nauka, oko se vé umetno vcepiti v rahle serčica nježne mla-dine, lepo kali ter rodi v žlahtni sad!

J. Levičnik

Iz Železnikov 18. nov. Ker naše drage „Novice“ posebno rado tudi o šolskih zadevah govoré, naj naznanijo učiteljem smert enega nar vernejših bratov, tukajšnjega izgledega učenika gosp. Jakoba Demšer-ja, ki je, 60 let star, sinoč okoli 11. ure po dolgem bolehanji v Gospodu zaspal. O življenji tega zares zasluženega moža se da z malimi besedami veliko povedati: Bil je učitelj z dušo in telesom, vs vnet za poduk in blagor mladine. Zato je bil pa tudi že leta 1824 od c. k. ilirskega deželnega pogla-varstva v čast izgledega učitelja povzdignjen. — V Želez-nikih rojen, je od leta 1815, ko se je pri nas šola usta-novila, do skončanega letošnjega šolskega leta, tedaj skoz celih 40 let pri nas učitelj bil, neprenehoma z velikim ve-seljem šolo oskerboval, tako da še v zadnji bolezni je bila njegova nar serčnejša želja, saj toliko okrevati, da bi le zopet v šolo mogel. Al v bukvah previdnosti Božje je bilo zapisano, da stekli so se mu odločeni dnevi in ure! — Ako je človeku prijetno, ozreti se konec življenja nazaj na svoj zemeljski tek, in viditi med mnogo prestanimi težavami vendar tudi marsikak lep sad svojega mnogoletnega truda, si pač zamoremo misliti veselje rajnega, ko se je spominjal velike množice svojih nekdanjih učencov (ves čas njegovega učenja je blizu 5000 nedeljskih in delavniških učencov šolo obiskovalo) in vidil med tajistimi jih mnogo dospeti na vi-soko stopnjo omike in časti. Res, težko se nahaja na kme-tih kak učitelj, ki bi se s takimi učenci ponašati mogel, kakor jih je on imel, in mikavno bi utegnilo biti bravcem „Novic“ kaj več od tega slišati. Izmed učencov rajnega so na priliko v duhovskem stanu: 1 dekan, 5 fajmoštrov, 7 kaplanov in 2 bogoslovca; v vojaškem stanu: 1 major, 2 lajtenanta; v vradniškem stanu: 1 okrajni predstojnik, 1 okrajni komisar, 2 adjunkta in 2 druga vradnika v ce-sarskih službah, 2 dohtarja pravoslovja in 1 poštar, dalje 5 učiteljev in še mnogo drugih, ki so doma ali drugod pri kupčijstvu, obertnji in rokodelstvih dobili dobre službe in dober kruh. — Tako požene dobro seme prvega nauka, ako se vé umetno vcepiti v rahle serčica nježno mladine, lepo kali ter rodi žlahtni sad!

J. Levičnik.

Novice, 24. november 1855. Arhiv: NUK

V Zgodnji danici pa je pod rubriko "Ogled po Slo-venskim" o Jakobu Demšarju 6. grudna 1855 zapisal takole:

Iz Gorenjskega 19. listopada. Danes je za našo Železniško šolo in tudi faro žalosten dan. Zročili smo namreč materi črni zemlji truplo občno spoštovaniga rajniga učenika gosp. Jakopa Demšer-ja, ki je predsnočnim po dolgi in hudi bolezni v 60. letu svoje starosti mirno zaspal v Gospodu. Bil je rajni tukajšin rojak, in je učil v naši šoli skoz ves čas njeniga obstanka, celih 40 let s toliko marlj-i-vostjo in pridam, kakor se koli na deželi od uče-nika pričakovati zamore. Reči se smé, de njegovo veselje je bilo le v šoli, za katero je bil ves vnet in jo je oskerboval tudi zadnje dve leti, dasiravno je že

zlo bolehal, vedno z enakim veseljem, in k čimur ga ni gnala dobra plača – kratko mal ne – ampak edino le poklic in ljubezen do svojiga stanu in do mladine. Še zadnje dni je pogosto od šole govoril in večkrat želje izustil: O, de bi le kmalo zopet v šolo mogel!

Pokopali smo ga častljivo, kakor se za taciga moža spodobi. Mladost nedeljske in delavniške šole, fantje in dekleta, so šli parama pred trugo, vsi z gorečimi svečicami, de bi posvetili svojimu ljubimu učeniku po zadnji poti – k grobu. Poleg truge so svetili z vošenimi svečami 4 nedeljski šolarji, za tajisto pak so sledili zlo vsi Železniški farmani in tudi mnogo stranskih ljudi obojiga spola. Med černo sv. mašo, katero so naš visokočastiti gospod fajmošter peli, je ležalo truplo rajniga učenika sredi cerkve, na koru pa se je pela zraven družih tudi pesmica, ki se z naslednjo molitvico konča:

Ljub' Oče nebeški!

Ozri se na nas,

In sliši molitev,

Ki pros' mo na glas:

Daj rajn' mu učeniku

Svet pokoj, svet mir;

Dušico v raj pelji,

Nebeški pastir!

Po dokončani sv. maši je bilo truplo učenikovo na stran njegoviga ranjiga očeta pokopano, na njegovi gomili pa izrecimo vsi njegovi nekdanji učenci in znanci iz dna duše naslednjo molitvico: Počivajte, blagi učenik, po vročim dnevu truda, mirno v hladnim naročji črne zemlje, dokler nas vsih enkrat glas trombe ne pokliče iz grobov; dušo pa, ako v kraji očiševanja še kaj terpi, oprosti, o milostni Sodnik! in vzemi jo v kraljestvo izvoljenih, da te z njimi vred vživa, ljubi, hvali, moli – vekomaj! Amen.

J. L.

Iz Gorenskiga 19. listopada. Danes je za našo Železniško šolo in tudi šaro žalosten dan. Zročili smo namreč materi črni zemlji truplo občno spoštovaniga rajniga učenika gosp. Jakopa Demšar-ja, ki je predsmočin po dolgi in hudi bolezni v 60. letu svojega starosti mirno zaspal v Gospodu. Bil je rajni tukajšin rojak, in je učil v naši šoli skozi ves čas njeniga obstanka, celih 40 let s toliko marljivostjo in pridam, kakor so koli na deželi od učenika pričakovati zamore. Reči so smé, da njegovo veselje je bilo le v šoli, za katero je bil ves vnet in jo je oskerboval tudi zadnje dve leti, desiravno je že zio bolehal, vedno z enakim veseljem, in k čimur ga ni gnala dobra plača – kratko mal ne – ampak edino le poklic in ljubezen do svojiga stanu in do mladine. Še zadnje dni je pogosto od šole govoril in večkrat želje izustil: o, de bi le kmalo zopet v šolo mogel!

Pokopali smo ga častljivo, kakor se za taciga moža spodobi. Mladost nedeljske in delavniške šole, fantje in dekleta, so šli parama pred trugo, vsi z gorečimi svečicami, de bi posvetili svojimu ljubimu učeniku po zadnji poti – k grobu. Poleg truge so svetili z vošenimi svečami 4 nedeljski šolarji, za tajisto pak so sledili zlo vsi Železniški farmani in tudi mnogo stranskih ljudi obojiga spola. Med černo sv. mašo, katero so naš visokočastiti gospod fajmošter peli, je ležalo truplo rajniga učenika sredi cerkve, na koru pa se je pela zraven družih tudi pesmica, ki se z naslednjo molitvico konča:

Ljub' Oče nebeški!

Ozri se na nas,

In sliši molitev,

Ki pros' mo na glas:

Daj rajn' mu učeniku

Svet pokoj, svet mir;

Dušico v raj pelji,

Nebeški pastir!

Po dokončani sv. maši je bilo truplo učenikovo na stran njegoviga ranjiga očeta pokopano, na njegovi gomili pa izrecimo vsi njegovi nekdanji učenci in znanci iz dna duše naslednjo molitvico: Počivajte, blagi učenik, po vročim dnevu truda, mirno v hladnim naročji črne zemlje, dokler nas vsih enkrat glas trombe ne pokliče iz grobov; dušo pa, ako v kraji očiševanja še kaj terpi, oprosti, o milostni Sodnik! in vzemi jo v kraljestvo izvoljenih, da te z njimi vred vživa, ljubi, hvali, moli – vekomaj! Amen.

J. L.

Zgodnja danica, 6. december 1855. Arhiv: NUK

Leta 2015 bomo praznovali 200 let osnovne šole v Železnikih. Na to obletnico bodimo ponosni, še posebej na pobudnika šole Mihaela Grošlja in seveda prvega učitelja Jakoba Demšarja.

O veličini prvega učitelja nismo veliko vedeli, bil je že skoraj pozabljen, za tisti čas izjemen učitelj. Mladino je v težkih razmerah izobraževal z velikim veseljem in zanosom. Kljub temu je njegov prispe-

vek k intelektualnemu razvoju domačinov izredno bogat. Kako cenjen je bil, lahko vidimo iz Levičnikovih zapisov, v katerih se z vsem spoštovanjem zahvaljuje svojemu predhodniku za opravljeno delo.

Mislim, da lahko tudi mi Jakoba Demšarja začnemo uvrščati med znane in zaslužne ljudi našega kraja.

Zahvala

Jožu Dolencu za pomoč pri prevodu iz mrliških knjig, krstnih knjig in poročne knjige.

Viri in literatura:

Slovenski šolski muzej v Ljubljani, dokumentacijska mapa OŠ Železniki, biografija učiteljev.

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica: časnika *Novice* in *Zgodnja danica*.

Nadškofijski arhiv v Ljubljani: poročna knjiga, mrliške knjige in krstne knjige.

Dr. Vida Košmelj: *Železniki skozi čas*.

Anton Globočnik pl. Sorodolski: *Železniki – kronika*.

Pavle Blaznik: Škofja Loka in Loško gospostvo.

Selška dolina v preteklosti in sedanjosti: Olga Šmid: *Šolstvo v Selški dolini nekoč in danes*.

Muzej v Železniki: Zapisi Josipa Primožiča in E. Clementeja, kasnejših železnikarskih učiteljev.

Župnijski arhiv Železniki.